

פרולוג

אם תראה אדם אוחז בורג בידו,
מסתכל עליו מכל צדדיו ובודקו היטב כאילו היה אוצר.
אות היא כי בוגר חיל החימוש הוא.
כי זאת לדעת,
לדידם, הבורג הקטן הוא שהפעיל את המערכת המתוחכמת והמסובכת ביותר.
מי ששם ליבו לבורג,
אות היא כי יפעיל גם מעבדה חדשנית ביותר.
זוהי תרומתו הנצחית של חיל החימוש.

מתוך :

פרקים בתולדות חיל החימוש / מקחש"ר- פבר' 1981

דבר מפקד היחש"מ

מפקדים וחיילי היחש"מ,

"האדם הוא יצור עושה היסטוריה שאינו יכול לחזור על עברו או להשאירו מאחוריו". (ז'אן איונואי)

לשורשים, למסורת ולעבר תפקיד חשוב ורב-משמעות בעיצוב העתיד. הגותם הצבאית של גדולי האסטרטגים והטקטיקנים מסתמכת על ניסיון העבר כבסיס להיערכות לעתיד. עקרונות כמו להשכיל ללמוד, להבין, לבחון את הדומה ואת השונה, להחליט ולבצע ותמיד לשמור על גמישות המחשבה ועל ביקורתיות עומדים בבסיסו של ארגון לומד ומתפתח הניצב בפני אתגרי הזמן והסביבה.

ליחש"מ על יחידותיו יש מסורת מפוארת ומורשת רבת שנים שתחילתה עם הקמת מדינת ישראל. היחש"מ נתן מענה אחזקתי בכל מלחמות ישראל ונטל חלק בעיצוב פני הצבא והמדינה. ההישגים הגבוהים שהיחש"מ זכה וזוכה להם, משמשים עדות ניצחת לעצמתו. הצל"שים שבהם עוטרו מפקדיו וחייליו סללו את הדרך להיותו ארגון הנשען על ערכי יוזמה ומצוינות.

כוחו האמיתי של היחש"מ מושתת על ערכים, על יוזמה, על מקצועיות, על יצירתיות, על נחישות ועל מחויבות אישית גבוהה. רוח ההתנדבות השורה ביחידתנו ואווירת המשפחה המלכדת והמיוחדת הם שאפשרו לממש את ההצלחות.

ספר זה הוא ניסיון לרכז ולאצור, ולו במעט, את הידע ההיסטורי הרב, את הניסיון, את הלקחים ואת הסיפורים שנצברו במשך השנים.

מי ייתן ונוכל להמשיך ולהעמיק את הידע, לשאוב ממנו השראה וכוח כדי להיערך נכון יותר לעתיד.

נזכור את נופלינו, אשר היו ויהיו חלק מאתנו, היוו לנו דוגמה אישית, והתוו לנו את הדרך אשר בה אנו הולכים עד היום.

אתם הבסיס למורשת מפוארת זו.

בכבוד רב וברגשי הערכה,

גיורא אלמוג אל"מ

מפקד יחש"מ 650

תמוז תשס"ג

יולי 2003

בין דפי ההיסטוריה של צה"ל והיסודות הראשוניים של הנחת התשתית הבטחונית – תעשייתית של מדינת ישראל מקופלים גם דפי ההיסטוריה של חיל החימוש. אך למעשה תחילת הדרך הייתה עוד מוקדם יותר, עוד בימי "ההגנה" של ראשית שנות ה-40.

מחלקת החימוש של ההגנה נוסדה ב-1940 ובראשה עמד אשר (אושרקיה) פלד. מחלקה זו פעלה בדרכי סתר עלומות להשגת נשק ותחמושת לצה"ל: ביד המחלקה היה אצור אוצר יקר מפז... רשימת מלאי הנשק הרשום בארץ על פי במקומות אחסונו. עם הזמן הפכה מחלקת החימוש לשירות החימוש הארצי ליד מפקדת ההגנה, ועם השנים לחיל החימוש.

ב-1949 החלו להגיע למחלקת החימוש של ההגנה ראשוני יוצאי הצבא הבריטי. אלה, חיילים בעלי ניסיון צבאי טכני שחונכו על ברכי הסדר והתכנון המוקדם כמקובל בצבא ותיק. באחד הימים הגיע חיים לסקוב שהיה בעל דרגה בכירה בצבא הבריטי לאושרקיה וכך אמר: שמע יש אצלי מהנדס, איש צבא בריטי, מומחה לבעיות טכניות, שד בנשק ובתחמושת; אצלי הוא לא יתן המקסימום, אצלך יביא יותר תועלת.

החיל קלט בחיתוליו מיגוון של אנשים, שהתאימו פחות או יותר למיגוון כלי הנשק שהיו באותה תקופה בשימוש. המומחיות הייתה לפי ארץ המוצא של הכלים דהיינו: מומחה לנשק צרפתי, מומחה לנשק בריטי, נשק סובייטי, צ'כי ועוד. לכל אחד הייתה אסכולה שונה, ובתחילה קשה היה לגשר בין הצדדים. אך המציאות הוכיחה כי חיל החימוש הוא ביסודו חיל טכני החייב להיות מושתת על דפוסים קבועים המחייבים תכנון מוקדם מפורט ומדוקדק.

תקופת המחותרת תמה. צה"ל מתארגן והופך לצבא לכל דבר. ותיקי המחותרת והצבא הבריטי הופכים לתשתית של חיל החימוש. לא עוד אילתורים, לא עוד פעולות עלומות. כך החלה ההיסטוריה של החיל.

התפתחות החיל - סדר ארועים :

- 1941 – הוקמה "מחלקת החימוש" הראשונה במסגרת ארגון "ההגנה".
- 1949 – הפיכת "מחלקת החימוש" של ההגנה "לשרותי חימוש".
- 1956 – בניית כוחות, אימון מערך לוחם, שיפור בהצטיידות והקמת ביה"ס לחימוש
- 1967 – החיל פעל בקרבות ניידים והוקם הגש"ח הראשון.
- 1973 - הפעלת החיל במלוא עוצמתו (בממוצע כל טנק תוקן 3 פעמים)
- 1982 – התארגנות לשהייה ארוכה בלבנון
- 1990 – הקמת אנדרטה לחללי "חיל החימוש"
- סוף שנות ה-90 – התחדשות פיתוח אמל"ח תוך הגדרת תפיסת האחזקה אל מול שדה הקרב העתידי וביצוע שינויים ארגוניים במפקדת קחש"ר.
- תחילת שנות האלפיים – בניית מערך אחזקה גמיש ונייד בעל יכולת תיקון ושרידות גבוהה אשר נותן מענה למציאות הטכנולוגית המתפתחת.

מבצע קדש - סיני

מבצע הידוע גם בשם מערכת סיני, היה זה המבצע המקיף שערך צה"ל עד לאותה תקופה. מבחינתה של ישראל זו הייתה מלחמת מנע שנועדה לפתור שלוש בעיות ביחסים עם מצרים: פעילות טרור, פגיעה בחופש השיט וערעור מאזן הכוחות.

ב-29 באוקטובר 1956 החל המבצע. כוחות ישראל כבשו את רצועת עזה, את מיצרי טיראן ואת חצי האי סיני. באותה שעה פשטו כוחות בריטיים וצרפתיים על אזור תעלת סואץ. שישה ימים נמשכה המלחמה, ובמהלכה נהרגו 170 חיילי צה"ל.

אחד ההישגים העיקריים של המבצע היה ביסוס כוח ההרתעה של ישראל, כדבריו של הרמטכ"ל דאז רא"ל משה דיין: "נכונותה [של ישראל] לאחוז בחרב על-מנת להבטיח את זכויותיה בים ושלומה ביבשה, וכושרו של צבאה להביס את הכוחות המצריים, הם שמנעו, בשנים שלאחר סיני, מהשליטים הערביים לחדש את פעולות האיבה נגדה". ההצלחה ב"קדש" תרמה גם לחידוש ביטחונה העצמי של ישראל בכוחה, בדרכה ובתפיסת מקומה במרחב.

חיל החימוש בתקופת המבצע:

שנת 1956 הייתה שנה אינטנסיבית מאוד לחיל החימוש. בשנה זו צה"ל קלט את הנשק הצרפתי בכמויות נכבדות. נשק זה שוקם בכמויות גדולות, והחלו ההסבות הראשונות בטנקים כלומר השתלת תותחי ה-75 מ"מ. החיל השקיע מאמץ בקליטת אמצעי הלחימה, בשיקומם ובהכנתם לשמישות ואף נחל הישגים מרשימים. המוראל בחיל החימוש עלה מאוד ככל שגברה קליטת הנשק מצרפת ומארצות אחרות. חיל החימוש הפך לחיוני מאוד, לשותף סוד ולגורם שהכול מתייעצים עמו, והיה ברור שאין לו תחליף. שוב אין מדובר כאן בפועלי סדנה אפורים או במוסכניקים, אלא באנשי אחזקה שרק הם יכולים לתת פתרונות טכניים ואחזקתיים לנושא מרכזי בצה"ל.

בקרב סכר הרואיפה, קרב המופת של חיל השריון במבצע "קדש", שבו הסתערו טנקים על מתחם מצרי. אזור זה נכבש במהירות, ובו ניכרה יעילותם של אנשי החימוש. גם פעולה זו משמשת מופת לתרומתם החיונית של אנשי החימוש בשדה הקרב.

בשנות ה-60 חיל החימוש סייע בצמצום הפער האיכותי של אמצעי הלחימה בין צה"ל ובין צבאות ערב בהציעו חלופה לרכש טנקים חדשים. הצעת חיל החימוש הייתה פשוטה למדי; ציוד הטנקים הקיימים בתותח טוב יותר ובמנוע חדש יותר. חיל החימוש הציע אפוא להסב את הטנקים הקיימים ולהכניס בהם מערכות מתקדמות יותר.

הקמת יחש"מ 652

בשנת 1954 החל תהליך של העברת חיילי חימוש מיחידות חיל האוויר ומיחידות חיל הים לסדנה המרחבית 641 שהייתה ממוקמת במחנה צריפין. קליטת בעלי תפקידים במגוון כה רחב איפשר לרס"ן דוד יצהרי להקים את יחש"מ 652. הוא קיבל אחריות על האחזקה בגזרת מרכז הארץ ודרומה. היחש"מ מנה חמש סדנאות: בית-ליד, צריפין, יפו, שנלר ואילת. מרקס האוכלוסייה, כדברי קמב"צ היחש"מ דאז סג"מ שן צור יעקב, היה בנוי בעיקר מהעולים החדשים בתקופה זאת- ממרוקו ורומניה.

האחזקה הייתה בשיטת תיקונים בתוך הסדנאות של היחש"מ. עם הזמן החלה להתגבש תפיסה שונה שהרציונל שלה היה בניית כוח שיוכל לצאת ולתת מענה אחזקתי בשטח, ויוכל לנוע עם הכוחות שפעלו אז בעיקר בפעולות תגמול נגד הפעילות של ה"פדאיון". גזרת הקרבות הייתה ברובה מעבר לקווי האויב באמצעות יחידות מיוחדות כדוגמת יחידה 101. גיבוש תפיסת הניוד היה מרכיב מרכזי בפעילות היחש"מ שזה עתה "נולד".

כבר בשנת 1955 נערך תרגיל גדול של פריסת מערך המילואים בשילוב ציוד על גבי כלי רכב אשר אוחסנו במחסני חרום. תרגיל זה היה המודל הראשון למערך האחזקה בתצורתו החדשה המאפשר ניוד של כוחות עד לשטחי הלחימה.

מפקדת יחש"מ 652 בצריפין

הקמת יחידת חימוש גיסית 650

בתחילת שנות החמישים הוקמה סדנה חטיבתית 699 בשדה התעופה לוד. תפקידה היה לתת מענה אחזקתי לחטיבה 7 ולבית הספר לשריון.

בשלהי מבצע קדש בשנת 1956 ועם הקמת מפקדת גיסות השריון, הפכה הסדנה החטיבתית (סדח"ט) לסדנה גייסית (יחש"ג). מפקדה היה מונין הלל.

הסדנה בתצורתה אז כללה שתי פלוגות: פלוגה א' שעסקה בטיפולי רק"מ, ומקומה היה בחסה עד שנת 1958, ולאחר מכן היא חברה לפלוגה ב' בג'וליס שעסקה בטיפולי רכב ונשק קל במחנה ג'וליס. לאחר החלטת צה"ל להגדיל במידה ניכרת את השריון הוקמה בשנת 1965 פלוגת רק"מ נוספת, פלוגה ג', שגרעין חייליה הובא מפלוגה א'. בשנת 1960 הוקמה הפלגה הראשונה בצאלים שתפקידה היה לתת אחזקה לחטיבה 500, ומאוחר יותר בשנת 1964 הפכה הפלגה לפלוגה ד' של סדנה גיסית 650.

הקמת פלוגות נוספות של הסדנה הגיסית סייעה בהתפתחות ובשיפור של האיכות והאחזקה. השריון והחימוש כאחד החלו להתרגל לדפוסים אחרים של פתרונות חימושיים.

בתקופה שבה נערך "הקרב על המים", במחצית הראשונה של שנות ה-60, ביצעו חיילי החימוש את עבודתם בצורה נאמנה תחת אש ארטילריה סורית.

החל משנת 1965 קיבלו גייסות השריון תנופה גדולה. באותה תקופה גדלה עוצמת השריון של האויב לאין ערוך, עובדה שחייבה היערכות שונה לחלוטין מן הנהוג באותם ימים. האלוף במילי ישראל טל, מפקד גייסות השריון דאז, התייחס אל הסדנה הגיסית כאל הדובדבן שבקצפת בזכות היענותה לצרכים של היחידה.

בנובמבר 1966 נערכה פעולת גמול צבאית, המכונה מבצע סמוע, נגד הכפר סמוע באזור הר חברון. פעולת גמול זאת הייתה בעקבות 12 פיגועים שהתרחשו בפרק זמן קצר לפני כן. הממשלה החליטה להגיב נגד ירדן אשר משטחה יצאו המחבלים. המבצע נקרא גם "מגרסה". מטרת המבצע הייתה לאלץ את ירדן לסגור את הר-חברון לפעולות הפת"ח. במבצע זה השתתפו כוחות משוריינים ורגליים רבים, כמו כן הוקצתה פלגה מהסדנה הגיסית. חלקה נשאר בעורף, וחלקה נכנס ממש עם הכוח הלוחם אל החזית ואף סייע במתן מענה חימושי ושיקום של כלי הרכב והרק"מ.

